

Jóna György: Az izraeli Schechter Intézet¹

*

Ez a szöveg, szigorúan tudományos értelemben, részben tanulmány, részben pedig esszé – olvasása közben ezt mindvégig szem előtt kell tartani. Elsősorban arra keressük a választ, hogy a Schechter Intézet mikor, milyen körülmények között jött létre, milyen szervezeti egységei (ha úgy tetszik, tanszékei) működnek, és megpróbálunk arra is fényt deríteni, hogy milyen társadalmi mechanizmusokon és folyamatokon, valamint pedagógiai elvek gyakorlásán keresztül sikerül az Intézet működését tovább bővíteni; vajon mi népszerűségük kulcsa.

*

Az izraeli felsőoktatási rendszert sokáig egyfajta megkésettség jellemezte, azonban az 1980-as évek elejétől kezdve rendkívüli módon megindult a fejlődés, amely minőségi és mennyiségi keretek között is mérhetővé vált. Ekkor számos újabb felsőoktatási intézmény alakult, némelyik mára már megszűnt, de sok még mindig prosperál. Ide tartozik a jeruzsálemi székhelyű, 1984-ben létesített, Schechter Intézet, amely a társadalom adott szegmenseiben kialakult igényekből fejlődött, illetve fejlődik ma is – ezek főleg vallásos, de *nem csak* vallásos jellegű igényeket jelentenek. Kezdetben még csak négy rabbi-jelölt rendelkezett hallgatói jogviszonnal, napjainkban viszont a hallgatói létszám eléri az 1200-at, persze nem csak rabbi-jelöltek tanulhatnak itt. Ez a látványos bővülés számos tényezővel magyarázható: először is azzal, hogy az intézmény vezetése mindig szem előtt tartja a modernizációt, a világi fejlődést, így olyan kompetenciák átadását preferálják, amelyekkel az *aktuális vallási és piaci* kritériumoknak is egyszerre képesek megfelelni. Ez azt jelenti, hogy az intézet nem zárkózik el a külvilágtól vallásos attitűdje miatt, sokkal inkább nyitott, befogadó, hiszen csak így képes adekvát formában reagálni a politikai, gazdasági, kulturális, valamint társadalmi átalakulásokra. Ez a felsőoktatási Intézet tehát az őt körülvevő társadalmi igények és szükségletek alapján jött létre és ezek tartják életben a mai napig. Ennek köszönhető, hogy nem csak izraeli, hanem legalább 22 ország hallgatói (európai, de főként kelet-közép-európai államokból, valamint a volt Szovjetunió területéről) látogatják az Intézet előadásait. Az Intézetben így három nyelven angolul, héberül és oroszul folyik a képzés.

¹ Jelen tanulmány a Debreceni Egyetem Neveléstudományi programjában, a TERD kutatás keretében készült, amelyet az OTKA támogat (69160 sz. projekt). Programvezető: Prof. Dr. Kozma Tamás.

Mindez persze csak akkor válik értelmezhetővé, ha figyelembe vesszük, hogy 1988-ban 65 olyan rabbi került ki az Intézet falai közül, akik napjainkban a világ szinte minden pontján vezető státuszt foglalnak el. De vajon miben rejlik sikerük titka?

Elsőként is abban, hogy az Intézet által kitanított hallgatóság bekapcsolódott az Intézet munkájába, így még tovább bővítették az ott folyó oktatást és kutatást. Ennek következtében még többen jelentkeztek az Intézet hallgatóságához, akik már nem csak a felsőoktatásban, hanem alsóbb szinteken is tanítanak – a hallgatókból oktatók lesznek, akik továbbadják az Intézet által teremtett értékeket.

Ahhoz, hogy az Intézet kronológiai fejlődését megismerhessük és megérthessük, pedagógiáját, oktatási filozófiáját tekintjük át elsőként. Az Intézet már indulásától kezdve vallja, hogy tanítási módszerit a Talmud és a Tóra szabályai szerint alkotja meg, de úgy, hogy közben a tudomány és a „világi” pedagógiai elvek sem maradhatnak ki belőle. Természetesen itt kizárólag azokra a teóriákra kell gondolni, amelyek szigorúan összeegyeztethetők a zsidó vallás (és annak minden irányzatának) szabályaival. Vagyis, itt – többek között – a tanárképzésnek olyan típusa folyik mesterképzés keretében, amely interdiszciplináris szemléletet, attitűdöt, mentalitást és persze lexikális tudást nyújt a hallgatónak. Ezáltal képessé válnak vallásos és világi, közösségi és individuális szinteken is tanítani az alsóbb oktatási szinteken, és persze a sajátjukén is. Mindezt – mint fentebb említettük – interdiszciplináris aspektusból.

Erre a „reformlépésre” (mármint e speciális intézmény létrehozására) azért volt szükség az izraeli felsőoktatásban, mert így olyan oktatókat tudnak „kibocsátani”, akik képesek a közoktatás rendszerében is a társadalmi tanulási igényeknek eleget tenni. Korábban a vallásos szülők gyermekeiket csak saját, vallásos iskolába járathatták, azonban az Intézet által konstruált és továbbadott pedagógiai elvek nyitottabbá, befogadóbbá tették az izraeli oktatói csoportot, akik szintén nyitottabb, de vallásos magatartásformájukat szigorúan megőrző gyermekeket nevelnek. Fontos ez azért is, mert ezeken a mechanizmusokon át erősíthető és reprodukálható a korábbi kibucok biztonsága, valamint közösségi ereje. Más szavakkal: az oktatási rendszert felhasználva próbálják továbbfejleszteni a társadalmi integrációt; a vallásos és nem vallásos közösségek közötti szervező erőt az oktatási struktúrák kibontakozásában fedezik fel. Az izraeli élet szerves részévé vált tehát az Intézet, nem kíván akadémiái elszigeteltségbe zárkozni.

Vallásos és nem vallásos ismereteket adnak át, így lehetővé téve azt, hogy vallásos és nem vallásos gyermekek képzését is elvégezhessék, továbbá, a vallásos gyermekeket

megismertethessék a nem vallásos világgal. Ez utóbbinak különös jelentősége van. Úgy vélik, az ortodox és nem ortodox zsidó vallású személyeket, illetve közösségeket pontosan az oktatási rendszeren keresztül lehet integrálni a szekularizált társadalomba. A vallásos tanulás kiegészül tehát világi ismeretekkel, amit innovációs tudásnak neveztek el az Intézet kutatói, oktatói. Ez az innovatív tudás magába foglalja az izraeli ortodoxok és New York-i neológok által közösen akceptált értékeket, például a zsidó tradíciókat, közös gyökereket, sajátosságos, de mégis közös nevezőre hozható világértelmezést- és személetmódot. Mindezt a zsidó vallásban rejlő különös kritikái, bíráló metodikával sajátítják el és adják tovább a következő generációnak. „Tanulni és tanítani”, ez az Intézet fő mottója, elve.

Az Intézet által meghirdetett szakok általában nyolc szemeszterből állnak, főként Bibliáról, Rabbinikus írásokról, zsidó gondolatokról (eszmékről), valamint zsidó történelemtől szóló tantárgyakat hirdetnek meg, de minden szemeszterben indulnak szociológiai és pszichológiai jellegű tantárgyak is.

Az itt megtanult ismereteket adják tovább gyerekeknek az innen kikerülő, a legutolsó információk szerint napjainkban közel 22 ezer gyerek tanul az Intézet filozófiája szerint a világ majdnem 120 iskolájában.

Ez a pedagógiai filozófia egy felvilágosult eszmerendszert jelent (angolul *Enriched Jewish Studies Programme*, ivrit rövidítése: TALI), melynek céljai az alábbiakban foglalható össze:

- A zsidó gyökerek és tradíciók közötti összefüggések feltárása,
- Az ima és az ünnepek szabályainak megismerése, illetve azok gyakorlati életbe való adaptálása,
- A zsidó értékek megerősítése a bibliai szövegek megtanulása, akceptálása által.

A TALI oktatói felelősséget vállalnak tanáraik munkájáért, éppen ezért közösen kidolgozott tankönyvekből tanítanak, sajátosan kiépített network-ökben dolgoznak.

Pedagógiai módszereik a Tóra és a Talmud tanításán alapulnak, az alábbi kompetenciák elsajátítását tűzik ki célul a hallgatóknak:

1. A könnyebbről a nehezebbre következtetni.
2. Két hasonló kifejezésből következtetni.
3. Általánosítás azonos tényezők alapján egy vagy két megalapozott állításból.
4. Az általánosság, melyek részletek korlátoznak.
5. Részletezés és utána általánosítás (amely nincs az előző részletekre korlátozva).
6. Két általánosítás, amely között egy részletezés van (és az korlátozza a kettő hatályát).

7. Általánosítás, amely részletezésre szorul, és részletezés, amely általánosításra szorul (hogy világos legyen).
8. Ha egy általánosításból kiemelnek egy részletkérdést, az nem csak arra a részletre vonatkozik, hanem az általánosban foglaltakra is.
9. Ha egy általánosítás részletét külön tárgyalják speciális volta miatt, azt könnyítés céljából teszik, és nem azért, hogy nehezítsenek rajta.
10. Ugyanaz esetben, ha az elkülönítés más tárgyra vonatkozik, az bizonyos esetekben könnyítés célját szolgálhatja, más esetekben súlyosbítás lehet a célja.
11. Egy részletkérdés, amely egy általánosításban foglaltatik, de aztán a Tóra másképp dönt felőle, arra az általános rendelkezések nem vonatkoznak többé, míg a Tóra nem rendelkezik úgy. Ez a felfogás a világi tudományokra is igaz.

Az Intézetben több szervezeti egység található, amelyek specializált formában adott területek, illetve témák kutatására, oktatására vállalkoznak. A legismertebb ezek közül a *Midreshet Yerushalayim*, amely főként pénzügyi alapként funkcionál. Elsőszámú célja, hogy pénzügyi forrásokat biztosítson azon posztkommunista országoknak, ahol a zsidóság sokáig el volt szakítva zsidó gyökereitől, meg volt fosztva örökségétől az elnyomó diktatúra miatt. A legnagyobb segítséget az Ukrajnában és Magyarországon élő zsidó közösségek kapják.

A következő jelentős szervezeti egység *Gender Studies*-al foglalkozik, még pontosabban a zsidó nők emancipációjával, illetve szerepükkel a zsidó vallásban. Erre azért volt szükség, mert így a zsidó tudományokat összevonhatták a *Women's Studies*-sal, szintetizált, interdiszciplináris aspektusból vizsgálhatják ezt a számukra fontos kérdést. Ha valaki ennél a tanszéknél veszi fel főtantárgyait, akkor M.A. fokozatot nyer. Való igaz, hogy számos *Gender Studies* fedezhető fel a világ számos országában, azonban az Intézet által létrehozott *Gender Studies* abban különbözik mindegyiktől, hogy itt a zsidó nők befolyását, szerepét, funkcióit elemzik és mutatják be; a világon sehol sem található ilyen felsőoktatási intézmény, amely ilyen mélységben és professzionálisan elemzik a zsidó női szerepeket. Meggyőződésük, hogy a feminizmus kardinális szerepet tölt be, mert ez vezet el a kívánt egyenlőséghez, igazságosságához, valamint az emberi jogok erősítésével jár együtt. Természetesen nők is részt vesznek a rabbinikus szemináriumokon, ennek hozzávetőleg 35-40 százaléka nő.

1999-ben alapították a Nők a zsidó jogban központot (*Centre for Women in Jewish Law*), amely azt kívánja feltérképezni, hogy a zsidó nők az élet valamennyi színterén milyen írott és íratlan jogokkal rendelkeznek.

Egy évvel később, 2000-ben megalapították a máig sok vihart kavaró *Centre for Judaism and the Arts* egységet. Az itt oktatók és hallgatók tanulmányaik során válaszokat keresnek arra, hogy milyen viszonyrendszer áll fenn, valamint milyen a dinamikája az etika és a művészet világa között. A zsidó vallás igen mélyen problematizálja a társadalmi mezőnek ezt a szegmensét (lásd a parancsolatot: ne csinálj magadnak faragott képet, és semmi hasonlót azokhoz, amelyek fenn az égben, vagy amelyek a földön, vagy amelyek a vizekben a föld alatt vannak.) Egyáltalán nem véletlen, hogy megszámlálhatatlan zsidó művészt ismerünk, de nagyon sokáig kellene gondolkodunk, ha zsidó szobrászt kellene megneveznünk – leszámítva Michelangelo-t. Ezt a problémakört hivatott bemutatni napjainkban a méltán kiváló rabbi és egyben író, Chaim Potok az Asher Lev trilógiájában.

Annak érdekében, hogy a két entitás közötti ellentétet, diszkurzív teret mérsékeljék, egy újabb tudományos szervezeti egységet hoztak létre 2001-ben, a *The Centre's Bet Midras for Artists*-t. E központ feladataként jelölte meg, hogy a vallásos és nem vallásos zsidó művészeket összefogja, azonos képzési rendszerben terelje azért, hogy mindkettejük művészetében egyformán jelenjenek meg a zsidó források, gondolatok.

Napjainkban számos bírálat, kemény kritika éri az Intézet működését, ezek szép számmal Magyarországról származnak. Egyes vélemények szerint túlságosan engedékeny az Intézet, amely a zsidóság dezintegrációját jelenti. Azt, hogy ennek milyen jövőbeli következményei lesznek, lehetnek: senki sem tudja.